

Cuvinte cheie: daci, fortificații, Sarmizegetusa, putere, ideologie.

Keywords: Dacians, fortress, Sarmizegetusa, power, ideology.

Așa cum le definește arheologia clasică, cetățile sunt un anumit tip de fortificații, locuite permanent de un conducător militar și politic împreună cu o garnizoană, care pot avea în apropiere o așezare civilă¹. Denumirea dacică a unui astfel de complex a fost probabil *dava*, printre cele mai importante cetăți numărându-se cele de la Grădiștea de Munte - *Sarmizegetusa*, Bănița - *Piatra Cetății*, Costești - *Blidaru*, Costești - *Cetățuie*, Luncani - *Piatra Roșie* sau Căpâlna - *Dealul Cetății* (Pl. I). Un element aparte de fortificare al acestor cetăți a fost *murus dacicus*.

I. *Murus dacicus* ...

Murus dacicus este un anume tip de zid folosit de către daci, de unde și denumirea², alcătuit fiind din blocuri de calcar dispuse în asize, pe două paramente, legate între ele cu bârne transversale din lemn, fixate la capete în lăcașuri speciale numite „babe”, având între ele un emplecton din pietre și pământ bătut (Pl. II/7). Blocurile sunt fasonate pe cinci din cele șase fețe, cea din interior, dinspre emplecton, fiind sumar prelucrată. Uneori, la colțuri, zidurile pot avea profilaturi longitudinale pentru ca blocurile să poată fi așezate perfect vertical (Pl. II/6). Tehnica de realizare este cel mai probabil de inspirație elenistică, diferențele fiind ușor sesizabile, așa cum este cazul absentei butiselor, blocuri montate perpendicular pe direcția paramentului și care pătrund profund în emplecton (Pl. II/1)³. Lat de circa trei metri, cu o înălțime uneori depășind cinci metri, *murus dacicus* a fost folosit pentru ridicarea de fortificații și turnuri sau pentru sprijinirea teraselor antropogene.

La Grădiștea de Munte - *Sarmizegetusa* (jud. Hunedoara), capitala regatului, dacii au ridicat ziduri de piatră în centrul așezării pentru a fortifica zona dominantă sau pentru a sprijini terasele (Pl. III/3). Fortificația în tehnica *murus dacicus* înconjură trei terase urmând configurația terenului și înglobând o suprafața de circa un hectar⁴. Din cauza distrugerilor și a reamenajărilor romane s-a putut stabili doar traseul zidului dacic fără a putea fi identificate eventuale turnuri sau bastioane. În zona sacră, *murus dacicus* a fost folosit pentru a susține terasele a IX-a, a X-a și a XI-a. Zidul de susținere al terasei a XI-a includea două turnuri, unul patrulater, în vecinătatea sanctuarului vechi de calcar⁵, și altul pentagonal (Pl. II/6), în apropierea sanctuarului mare circular⁶. Pentru susținerea terasei a X-a, pe care se afla un sanctuar cu coloane de andezit, s-au construit două ziduri: unul a fost abandonat probabil din motive ingineresti, fără a fi în întregime demantelat, celălalt fiind adosat primului, atingând o înălțime considerabilă⁷.

1 Glodariu 1983, p. 50, 75.

2 Termenul de *murus dacicus* nu este antic fiind o creație a istoricilor contemporani.

3 Glodariu 1983, p. 124. Originea elenistică este presupusă inițial de V. Pârvan (Pârvan 1926, p. 476-477), fiind acceptată ulterior de majoritatea cercetătorilor.

4 Glodariu 1983, p. 97-98. Gheorghiu 2005, p. 62-67.

5 Daicovicu 1983, p. 233.

6 Daicovicu 1973, p. 69.

7 Glodariu, Iaroslavschi, Rusu-Pescaru, Stănescu 1997, p. 90-91.

Paul PUPEZĂ

Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei

e-mail: paulpupeza@yahoo.com

În imediata vecinătate a capitalei, în așezarea de la Fețele Albe, *murus dacicus* a fost folosit pentru a susține terase antropogene. În ultima fază de funcționare terasele din punctul *Șesul cu brânză* au fost sprijinite cu ziduri din piatră fasonată, pe ele aflându-se locuințe și sanctuare⁸. De asemenea, la *Vârful lui Hulpe* au fost descoperite blocuri fasonate⁹, dar utilitatea lor exactă nu este deocamdată cunoscută.

În așezarea de la Costești – *Cetățuie* (jud. Hunedoara) ridicarea fortificației în piatră și a turnurilor s-a făcut într-o tehnică mult mai apropiată de cea originală, elenistică. Fortificarea zonei superioare a dealului s-a făcut în mai multe etape, folosindu-se mai ales sistemul cu val de pământ și palisadă din lemn (Pl. II/3, III/2). Zidul din piatră era dispus doar pe două laturi: spre sud, între bastioanele I și II, unde era prevăzut cu contraforți, și spre est, între bastioanele II și III, această ultimă porțiune fiind frântă. În exteriorul zidului se aflau trei turnuri, amplasate fiind în zone unde fortificarea a fost realizată doar cu val de pământ și palisadă din lemn. Alte trei turnuri, două pe platoul superior și unul *extra vallum*, aveau parterul construit în aceeași tehnică, acestea din urmă fiind folosite probabil ca locuințe¹⁰. Urme ale unor construcții cu *murus dacicus* au fost descoperite în apropierea cetății, în punctele *Ciocuța*, *Dâlma Brăiței* sau *Cetățuia Înaltă*, dar, în lipsa cercetărilor amănunțite, nu se poate preciza tipul anume al acestor construcții¹¹.

La Costești – *Blidaru* (jud. Hunedoara) fortificația în tehnica *murus dacicus* înconjoară zona cea mai înaltă, vârful dealului fiind excavat și lărgit de către daci în două faze. Într-o primă fază a fost ridicată incinta estică, de forma unui patruleter neregulat, ce avea la colțuri patru bastioane patruletere, 1-4, intrarea făcându-se prin bastionul 1. Tot în această fază, în interiorul fortificației a fost ridicat un turn cu primul nivel realizat în aceeași tehnică precum zidurile. În faza a doua cetatea a fost lărgită spre vest, înglobând prima incintă, la care se vor adăuga alte două bastioane, 5 și 6, ultimul funcționând inițial izolat (Pl. II/4, III/5)¹². În apropierea fortificației s-a aflat o așezare civilă, dispusă pe mai multe terase, în unele puncte precum *Poiana lui Mihiu*, *Curmătura Faeragului*, *Dealul Faeragului*, *Poiana Perții*, *Muchia Chișetoarei* sau *Poiana Popii* fiind amplasate turnuri cu primul nivel construit în tehnica *murus dacicus*. În cazul turnului din punctul *La Vămi*, primul nivel a fost construit într-o tehnică mai apropiată de cea elenistică¹³.

Cetatea de la Luncani – *Piatra Roșie* (jud. Hunedoara) este amplasată pe o stâncă de calcar roșiatic, fiind relativ izolată față de restul peisajului. Pe platoul superior a fost ridicată o fortificație din piatră în tehnica *murus dacicus*, de formă patruleteră, cu patru turnuri de colț și unul de curtaină (Pl. III/1, 6). Poarta era amenajată prin turnul din colțul de nord-est. Adosată incintei de pe platou, cu care avea în comun zidul estic, se afla o altă fortificație, ridicată din piatră, lemn și pământ. Pe latura estică aceasta închidea două turnuri avansate, amplasate la colțuri, construite cu zid în tehnica *murus dacicus* în partea inferioară. Alte două turnuri ridicate în același mod au fost identificate în afara incintelor fortificate, unul pe o terasă de pe latura de est, probabil în apropierea drumul de acces, iar altul pe latura nordică¹⁴.

La Bănița – *Piatra Cetății* (jud. Hunedoara) fortificația cu zid de piatră înconjoară parțial zona cea mai înaltă a dealului, pe laturile de nord și nord-est, pantele cele mai abrupte nefiind protejate (Pl. II/2). În tehnica *murus dacicus* au fost construite două ziduri dispuse de-a lungul căii de acces. Un zid susținea terasa a doua, prin care s-a construit o scară monumentală din calcar, iar celălalt zid susținea acropola, dimensiunile sale fiind mai mici¹⁵.

Fortificația cu *murus dacicus* de la Căpâlna – *Dealul Cetății* (jud. Alba) are un plan neregulat, urmând configurația terenului (Pl. III/4). În zona sudică au fost ridicate două turnuri, în apropierea drumului de acces; unul a fost folosit probabil ca locuință (Pl. II/5). Tronsoanele din zona turnului locuință au câte două paramente

8 Daicoviciu, Ferenczi, Glodariu 1989, p. 192-193. Gheorghiu 2005, p. 61-62.

9 Daicoviciu, Ferenczi 1951, p. 45. Glodariu 1983, p. 100. Daicoviciu, Ferenczi, Glodariu 1989, p. 208.

10 Teodorescu 1929, p. 265-268. Daicoviciu, Ferenczi 1951, p. 8-19. Glodariu 1983, p. 88-89. Daicoviciu, Ferenczi, Glodariu 1989, p. 178-180.

11 Daicoviciu, Ferenczi 1951, p. 19-20. Glodariu 1983, p. 90-91.

12 Daicoviciu 1954, p. 124-147. Daicoviciu 1955, p. 195-238. Glodariu 1983, p. 91-93. Daicoviciu, Ferenczi, Glodariu 1989, p. 181-184.

13 Daicoviciu, Ferenczi 1951, p. 21-23. Glodariu 1983, p. 93-94. Daicoviciu, Ferenczi, Glodariu 1989, p. 184-185.

14 Daicoviciu 1954 a. Glodariu 1989, p. 101-103. Daicoviciu, Ferenczi, Glodariu 1989, p. 199-200.

15 Macrea, Floca, Lupu, Berciu 1966, p. 24-33. Glodariu 1983, p. 82. Daicoviciu, Ferenczi, Glodariu 1989, p. 211-213.

dar spre nord-vest și spre est zidul continuă apoi cu un singur parament, blocurile din calcar fiind probabil legate cu bârne direct de stâncă¹⁶.

Un singur element de fortificare al cetății de la Tilișca – Dealul Cățanaș (jud. Sibiu) este construit cu certitudine în tehnica *murus dacicus*: turnul de lângă poarta de acces tăiat în valul de pământ cu palisadă din lemn care înconjoară așezarea. În acest caz este de remarcat o particularitate de construcție a paramentelor, anume alternarea blocurilor dispuse cu lungimea pe direcția zidului cu blocuri așezate transversal, înfipte în emplecton asemănător butiselor¹⁷.

Descoperirile amintite mai sus sunt printre puținele unde au fost identificate construcții în tehnica *murus dacicus*, concentrându-se în apropierea capitalei regatului dac, *Sarmizegetusa*, și lipsind în rest¹⁸. În fapt, privind în ansamblu așezările și cetățile dacice cunoscute până în acest moment, construcțiile la care s-a folosit această tehnică reprezintă aproape o excepție. *Murus dacicus* nu este singurul tip de zid cu piatră fasonată folosit de către daci, uneori însă diferențele tehnice sunt mult mai mari, modelul imitat fiind diferit de cel elenistic. Așa stă situația în cazul cetății dacice de la Craiva - *Piatra Craivii* (jud. Alba) unde în zid alternează o porțiune de trei rânduri de blocuri cu lungimea pe direcția paramentului cu câte un bloc dispus vertical, scoabele din lemn legând doar extremitățile blocurilor verticale¹⁹. Tehnica folosită este cel mai probabil tot de origine mediteraneană, imitând *opus Africanum*²⁰. În alte situații zidurile au două paramente și blocuri fasonate sau parțial fasonate, dar nu se mai folosesc bârne de prindere, cum este cazul la Piatra Neamț – *Bâtca Doamnei* (jud. Neamț), Polovragi – *Cetățuie* (jud. Gorj), Orlovka – *Kammenaia Gora* (Ismail, Ucraina) sau Bratislava – *Devin* (Slovacia). De remarcat însă că, în majoritatea celor peste 70 de situri dacice unde au fost identificate elemente de fortificare și fortificații, zidurile au fost ridicate mai ales din lemn și mai puțin din piatră²¹.

În ceea ce privește cronologia descoperirilor, zidurile de la Costești – *Cetățuie* sunt probabil cel mai timpurii dintre cele ridicate cu piatră fasonată și bârne transversale, motiv pentru care aici s-a folosit tehnica originală, elenistică, zidul fiind integrat unui ansamblu care cuprindea elemente de fortificare tradiționale, cu val de pământ și palisadă din lemn. La Costești – *Cetățuie* zidurile elenistice pot fi datate cel mai probabil la mijlocul sec. I a. Chr.²², *murus dacicus* fiind folosit ulterior în celelalte situri, din a doua jumătate a sec. I a. Chr. sau din debutul secolului următor.

II. ... simbol ...

Artefactele dacilor vorbesc. În condițiile în care izvoarele scrise ale antichității aproape că tac în ceea ce-i privește, materialul arheologic reprezintă principalul izvor de informații despre regatul dac din sec. I a. Chr. – I p. Chr. Lucrări despre daci comparabile cu ale lui Caesar pentru celți sau Tacitus pentru germani nu s-au păstrat, astfel fortificațiile din piatră, vasele ceramice, unelte din fier sau podoabele din metal prețios sunt sursele fundamentale în descifrarea acestei civilizații.

Artefactele dacilor nu ne vorbesc doar despre funcția lor explicită. Pietrele vorbesc despre amploarea fortificațiilor, puterea militară sau prosperitatea economică, dar, privite dintr-un unghi diferit, ele pot vorbi și despre ideologii, credințe religioase sau tradiții. Perspectiva implicită de abordare pune în centru abilitatea umană de a construi și folosi simboluri. Dincolo de a fi doar materiale, artefactele antice sunt și simboluri. Nu toate simbolurile sunt vizibile și materiale, dar toate reprezentările pot fi simboluri²³. Din acest punct de vedere, zidul nu are dor o funcție explicit funcțională ci și una implicită simbolică.

16 Macrea, Floca, Lupu, Berciu 1966, p. 9-23. Glodariu 1989, p. 84-87. Glodariu, Moga 1989.

17 Glodariu 1983, p. 106-107. Lupu 1989.

18 Unele descoperiri posibile cu *murus dacicus* sunt cele de la Breaza, jud. Brașov (Glodariu 1983, p. 83-84), Măgheruș – Laz, jud. Alba (TÉGLÁS 2005, p. 293-296) sau Turda, jud. Cluj (Pârvan 1926, p. 476), situri unde nu s-au efectuat cercetări arheologice de amploare.

19 Macrea, Floca, Lupu, Berciu 1966, p. 45-57. Moga 1981, p. 103-116.

20 Bodo 2001, p. 319-324.

21 Glodariu 1983, p. 113-115. Rustoiu 1993, p. 179-187.

22 Daicoviciu, Ferenczi, Glodariu 1989, p. 180.

23 Renfrew 1994, p. 3-8.

III. ... al războiului ...

Funcția principală a zidului în tehnica *murus dacicus* pare a fi militară, construcțiile astfel ridicate fiind menite a rezista la atacuri și asedii, fiind cerute de anume necesități ale războiului. Rezistența dată de structura solidă a lui *murus dacicus* este una deosebită, fiind greu de incendiat sau spart.

Cetățile dacice din Munții Orăștiei au fost construite cu predilecție pe înălțimi, atât în zona deluroasă cât și în cea montană, dar arareori cetățile ocupă locul cel mai înalt, fiind amplasate în spații mai joase decât formele de relief învecinate, păstrând o bună vizibilitate spre o vale largă sau spre un șes²⁴. Elementele de fortificare urmează configurația terenului, fiind concentrate în zona dominantă, pe care o înconjoară parțial sau în totalitate. Uneori prezintă o formă geometrică a planului, alteori au un traseu mai puțin regulat, din cauza terenului pe care au fost construite. În interiorul zonei fortificate au fost organizate spații pentru locuit, drumuri sau zone de cult și temple²⁵. Așezarea aflată în imediata apropiere a fortificației are un caracter predominant civil, dar păstrează unele elemente de fortificare precum turnuri izolate, valuri de pământ sau ziduri masive de susținere a teraselor.

Amploarea elementelor de fortificare și amplasarea în locuri înalte, pe traseul unor căi de acces, scoate în evidență funcția militară a cetăților. Din această perspectivă, cetățile dacice din jurul capitalei fac parte dintr-un sistem defensiv complex pus la punct pentru a bloca accesul spre *Sarmizegetusa*²⁶. Importanța lor militară le conferă un rol politic deosebit, cetățile fiind probabil reședințele unor conducători plasați la vârf în ierarhia regatului dac²⁷.

Dar, privit în detaliu, caracterul profund militar al cetăților dacice ridică unele semne de întrebare. Funcția militară reduce durata de utilizare a unei cetăți doar la perioadele de conflict. Nu este cazul cetăților dacice care prezintă urme de locuire continuă și pe o perioadă îndelungată²⁸. Mai mult, nici una dintre aceste cetăți nu par să fi apărut ca urmare a unui pericol extern sau a unei situații conflictuale. Perceperea pericolului roman pentru regatul dacic nu s-a materializat decât spre sfârșitul sec. I p. Chr., ori majoritatea cetăților dacice sunt anterioare ca și construire acestei date.

Cetățile dacice au elemente de fortificare solide dar ele nu par făcute pentru a rezista mult timp unui asediu. Suprafața utilă din interiorul lor nu este foarte mare, numărul apărătorilor fiind astfel redus de spațiul mic. Evident, în acest spațiu redus nu se puteau adăposti locuitorii din așezarea civilă aflată în vecinătate. Totodată în interiorul cetăților nu s-au descoperit instalații pentru depozitarea apei, capacitatea de luptă a apărătorilor fiind astfel limitată în timp²⁹. În ciuda poziționării pe înălțimi unele cetăți dacice sunt dominate de forme de relief învecinate, cel mai bun exemplu fiind chiar capitala *Sarmizegetusa*. Un asemenea amplasament le slăbește din avantajul tactic limitându-le vizibilitatea și permițând dușmanului să observe sau să atace dintr-o poziție dominantă. În ceea ce privește turnurile avansate, capacitatea lor de rezistență este redusă din cauza izolării. Totodată, de remarcat că foarte puține dintre aceste turnuri prezintă urme de incendiere care ar putea fi asociate cu o luptă. De cele mai multe ori zidul propriu-zis al turnurilor nu depășește trei sau patru asize, ridicându-se până la o înălțime de 1,50-2 m, adică multe prea puțin pentru a fi eficiente în cazul unui asediu.

Dacii au preferat să dea bătăliile importante în afara cetăților. În primul război cu romanii, de la începutul sec. II p. Chr., Decebal a căutat inițial să-l oprească pe Traian la Tapae, departe de zona capitalei, iar mai apoi a făcut o incursiune rapidă în Moesia, încercând să mute conflictul în teritoriul imperiului.

IV. ... sau al păcii?

Din această singură perspectivă pur funcționalistă imaginea cetăților dacice și a lui *murus dacicus* este incomplet conturată. Zidul dacic trebuie privit și dincolo de funcția lui explicită, militară. Zidul este mai mult decât un de simbol al conflictelor și al războiului, fiind un rezultat al unei decizii luate de o autoritate, o manifestare a unei puteri, care nu este neapărat fundamentată militar.

24 Glodariu 1983, p. 111,122. Gheorghiu 2005, p. 100.

25 Glodariu 1983, p. 116-118.

26 Glodariu 1983, p. 118. Gheorghiu 2005, p. 130-131.

27 Glodariu 1983, p. 118, 127.

28 Glodariu 1983, p. 117-118.

29 Glodariu 1983, p. 118-119.

Una dintre trăsăturile principale ale puterii este controlul, de aceea o coordonată importantă a puterii este cea geografică. Puterea face diferența dintre un loc, delimitat, controlat, și un spațiu, larg, difuz. De aceea puterea impune limite și le face vizibile³⁰. Zidul reprezintă un simbol al acestei limitări, subliniind diferența dintre ceea ce se află înăuntru și ceea ce se află în afară, zidurile delimitând spații precum civil-militar, public-privat sau religios-laic. *Murus dacicus* nu face excepție, delimitând spațiul militar de cel civil, pe cel laic de cel religios, în cazul teraselor cu temple susținute de astfel de ziduri, sau pe cel privat de cel public, în cazul turnurilor-locuință. Totodată utilizarea tehnicii *murus dacicus* este limitată la zona capitalei, fiind un simbol al diferenței dintre centru și restul teritoriului.

O analiză a puterii și a manifestărilor sale se poate face pornind de la sursele puterii, cele mai importante fiind cele sociale, economice, ideologice și, nu în ultimul rând, cele militare³¹. Într-o mai mică sau mare măsură toate aceste surse acționează concomitent.

Puterea socială constă în capacitatea de a controla și organiza activitățile unui grup pentru a acumula beneficii³². Puterea socială își trage seva din stratificarea societății, în majoritatea cazurilor fiind vorba despre o elită care caută să se impună³³. Acolo unde nu există o stratificare, o ierarhizare, nu există categorii sociale bine conturate care să acumuleze diferențe. Puterea se manifestă ca o expresie directă a acestor diferențe. Ridicarea unui grup social la nivelul de elite nu este fenomen unidirecțional, venit doar din partea celor care urmăresc acest scop. Acest fenomen presupune și o anumită reacție a societății în general, a unor grupuri sociale din interiorul ei, care pot accepta sau nu această ridicare³⁴. În cazul societății dacice o atare stratificare este evidentă.

În centrul așezărilor dacice din Munții Orăștiei se află fortificația, o apropiere de centrul fortificat presupunând un statut superior. Diferențierea se poate face nu doar pe orizontală ci și pe verticală. Centrul fortificat se află în punctul dominant, terasele din imediata sa apropiere fiind cele mai importante. Un rol deosebit în acest sens îl are dispunerea în terase a locuirii dacice, urmărind un model elenistic, cel al urbanismului scenografic³⁵, care amplifică diferența dintre cei de sus, din apropierea fortificației, și cei de jos, din apropierea văii. Este de presupus, pornind de la stratificarea pe orizontală și pe verticală, că cel mai important rezident din cetate stătea în interiorul fortificației sau în imediata apropiere a ei³⁶. Turnurile-locuință prezente în interiorul fortificațiilor sunt o dovadă relevantă în acest sens. În aceeași ordine de idei, pe baza materialului arheologic descoperit, s-a presupus un adevărat „cartier aristocratic” în apropierea fortificației de la *Sarmizegetusa*³⁷. Totodată, aproape de fortificație pot fi amplasate temple sau ateliere, poziționare care le scoate în evidență importanța.

Puterea economică presupune controlul resurselor, al drumurilor, al centrelor de producție și al piețelor³⁸. Cetățile dacice par a fi amplasate chiar în aceste scopuri, totodată unele turnuri fiind poziționate de-a lungul drumurilor principale către cetate.

O direcție diferită de abordare a puterii economice vine prin filtrul costului, a cantității de energie, timp și resurse investite într-o construcție sau un bun³⁹. Cu cât costul este mai ridicat cu atât puterea care l-a generat este mai mare. Utilitatea practică a multor produse, construcții sau obiecte, nu justifică întotdeauna costul ridicat implicat, diferența fiind completată de valoarea lor simbolică. Întreg procesul tehnic de realizare a unui *murus dacicus* a implicat costuri masive. Cariera se afla în afara Munților Orăștiei, la Călan – *Măgura Călanului* (jud. Hunedoara) la 20 de kilometri de Costești și la peste 40 de kilometri de *Sarmizegetusa*. Un calcul minimal privind această zonă a dat ca rezultat circa 20.000 m³ de piatră prelucrată în epocă dacică,

30 Ames 2009, p. 504.

31 Earle 1997, p. 6-8. STEIN 1998, p. 6.

32 Mann 1986, p. 38-44.

33 Stein 1998, p. 6.

34 Dornan 2002, p. 303-329.

35 Martin 1956, *passim*.

36 Glodariu 1983, p. 118, 120.

37 Daicoviciu 1955, p. 212.

38 Earle 1997, p. 12-13.

39 Bird, Smith 2005, p. 221-249. Ames 2009, p. 486.

majoritatea fiind folosită la ridicarea zidurilor. Dacă fasonarea pietrei sau transportul erau făcute de către daci, construcția efectivă a implicat cel mai probabil și meșteri greci⁴⁰, ceea ce suplimentează cheltuielile. Însușind toate acestea, costul final al unui zid în tehnica *murus dacicus* trebuie să fi fost unul deosebit. Tehnicile tradiționale de construcție, cu val de pământ și palisadă din lemn, erau mult mai ieftine și au fost utile dacilor în conflicte la fel de mult precum cele din piatră. Privind astfel, exclusiv prin filtrul costului, doar utilitatea militară a unui *murus dacicus* nu este suficientă.

Puterea ideologică este o sursă de putere cu un caracter aparte. Într-o definiție simplificată, ideologia este un sistem de idei care dau un sens lumii. Pentru a servi ca și sursă de putere ideologia trebuie controlată, ca oricare din celelalte amintite mai sus. Materializarea ideologiei în forme tangibile și vizibile, monumente, obiecte ori ceremonii, poate oferi un asemenea control⁴¹. Monumentele publice sunt un bun exemplu în acest sens datorită faptului că ele transmit unui număr mare de indivizi un mesaj simplu: putere, siguranță, bogăție⁴². Zidurile cetăților din Munții Orăștiei par să transmită chiar acest mesaj simbolic, fiind o transpunere în practică a unei ideologii a elitelor. Amplasarea unor fortificații în locuri vizibile, în vecinătatea unor drumuri de acces, amplifică acest mesaj. Cazul cel mai elocvent este al capitalei *Sarmizegetusa*, cetatea fiind dominată de toate dealurile înconjurătoare. Scopul acestei amplasării pare a nu fi acela de a vedea înspre zona învecinată ci de a fi văzută dinspre zona învecinată.

Construcțiile cu *murus dacicus* sunt relativ puține, dar fiecare din exemplele amintite mai sus prezintă o serie de particularități, astfel că nici o fortificație din Munții Orăștiei nu este perfect identică cu o alta. Dacă fortificația este o manifestare a unei ideologii, diferențele de fortificare implică ideologii diferite⁴³, în spatele cărora stau elite cel mai probabil aflate în concurență⁴⁴.

Puterea militară se bazează atât pe posibilitatea cât și pe acțiunea efectivă de impunere prin forță⁴⁵. Este probabil cel mai bun exemplu de organizare a puterii. Cetățile dacice din Munții Orăștiei cu zidurile lor din piatră par să simbolizeze mai degrabă posibilitatea de impunere a forței pentru că o acțiune militară efectivă, pe plan intern, nu este documentată arheologic în perioada lor de apogeu. Fortificațiile dacice sunt mai degrabă o expresie a păcii și prosperității decât a tulburărilor de orice fel. Mobilizarea efortului constructiv, organizarea și desfășurarea lucrărilor nu se poate face în condiții de război, după cum concentrarea resurselor pentru asemenea proiecte de amploare poate avea loc doar în absența presiunii militare imediate⁴⁶. Războiul, perceput ca realitate sau posibilitate, reprezintă o modalitate de centralizare politică și evoluție socială, pornind de la premisa că, organizat, o comunitate poate da o ripostă mai eficientă⁴⁷. Urmând această linie, amenințarea romană și conflictele cu imperiul ar fi putut oferi un imbold organizării interne a regatului dac, pornind chiar din zona capitalei.

Privit astfel, din mai multe unghiuri, *murus dacicus* nu pare a fi doar un simplu element de fortificare ci și un exemplu de materializare a puterii, fiind o transpunere în practică a unei ideologii a elitelor, care nu s-a fundamentat exclusiv militar.

Bibliografie

- Ames 2009 K. M. Ames, *The Archaeology of Rank*, în R. A. Bentley, H. D.G. Maschner, Ch. Chippindale (ed.), *Handbook of Archaeological Theories*, Lanham, 2009, p. 487- 514.
- Bird, Smith 2005 R. B. Bird, E. A. Smith, *Signaling theory, strategic interaction, and symbolic capital*, în *Current Anthropology*, 46, 2005, p. 221-249.
- Bodo 2001 C. Bodo, *Considerații privind zidul cetății dacice de la Piatra Craivii*, în E. Iaroslavschi (coord.), *Studii de istorie antică. Omagiu profesorului Ioan Glodariu*, Cluj-Napoca – Deva, 2001, p. 319-324.

40 Glodaiu 1986, p. 91- 103.

41 Butters, Demarais, Earle 1996, p. 4-6.

42 Trigger 1990, p. 119-132.

43 Florea 2006, p. 7-8.

44 Lockyear 2004, p. 70. Florea 2011, p. 172-173.

45 Mann 1986, p. 25.

46 Florea 2011, p. 126.

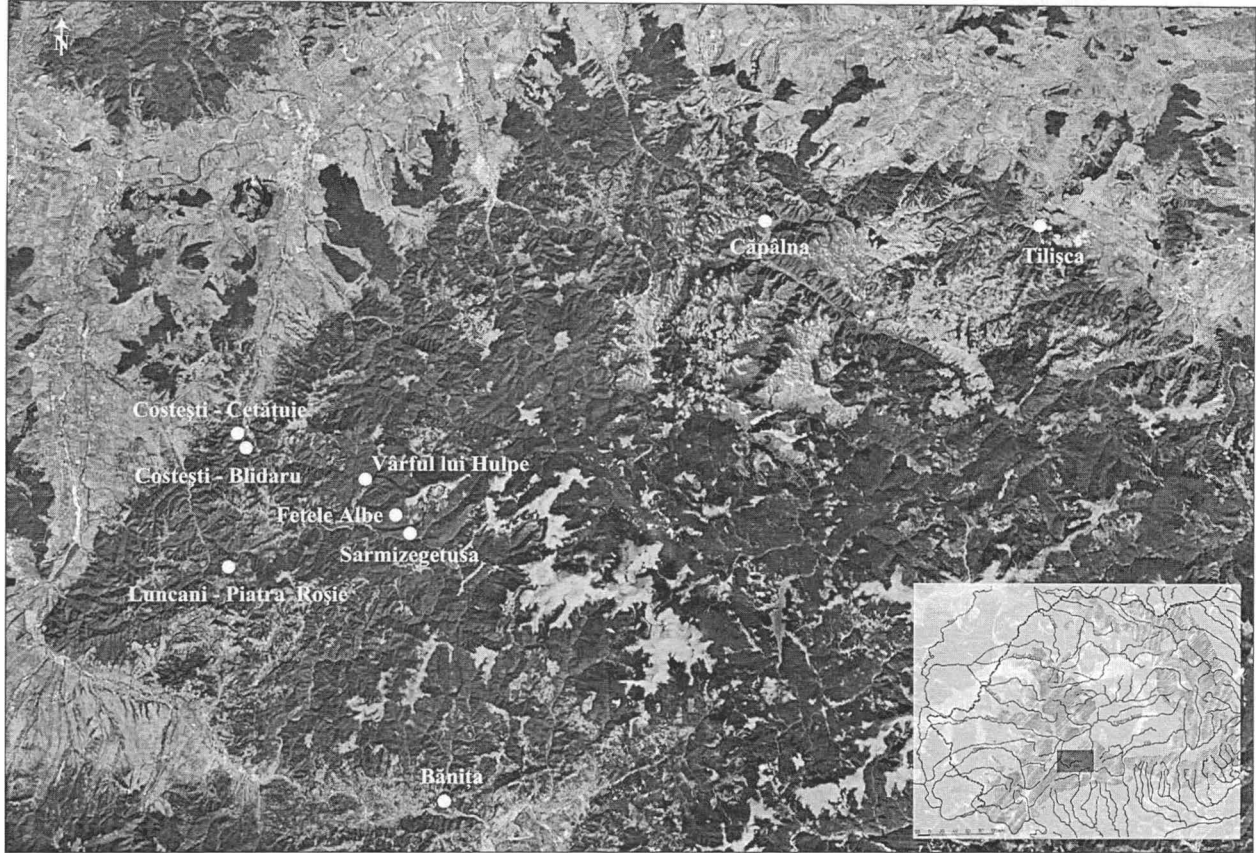
47 Carniero 1970, p. 733 - 738. Mann 1986, p. 33-34.

- Boon 2000 J. L. Boon, *Status signaling, social power, and lineage survival*, în M. W. Diehl (ed.), *Hierarchies in action: Cui bono?*, Carbondale, p. 84-110.
- Butters, Demarais, Earle 1996 L. J. C. Butters, E. DeMarais, T. Earle, *Ideology, Materialization and Power Strategies*, în *Current Anthropology*, 37, 1996, p. 1-31.
- Carniero 1970 R. L. Carneiro, *A Theory of the Origin of the State*, în *Science*, 169, 1970, p. 733-738.
- Daicoviciu 1954 C. Daicoviciu și colab., *Șantierul arheologic Grădișteța Muncelului – Blidaru*, în *SCIVA*, V, 1-2, 1954, p. 124-147.
- Daicoviciu 1954 a C. Daicoviciu, *Cetatea dacică de la Piatra Roșie*, București, 1954.
- Daicoviciu 1955 C. Daicoviciu și colab., *Șantierul arheologic Grădișteța Muncelului – Blidaru*, în *SCIVA*, VI, 1-2, 1955, p. 195-238.
- Daicoviciu 1973 C. Daicoviciu et colab., *Șantierul arheologic dacic din Munții Orăștiei*, în *MCA*, X, 1973, p. 61-69.
- Daicoviciu 1983 H. Daicoviciu et colab., *Cercetări arheologice la Sarmizegetusa Regia*, în *MCA*, XV, 1983, p. 232-233.
- Daicoviciu, Ferenczi 1951 C. Daicoviciu, Al. Ferenczi, *Așezările dacice din Munții Orăștiei*, București, 1951.
- Daicoviciu, Ferenczi, Glodariu 1989 H. Daicoviciu, Șt. Ferenczi, I. Glodariu, *Cetăți și așezări dacice din sud-vestul Transilvaniei*, București, 1989.
- Dornan 2002 J. L. Dornan, *Agency and archaeology: Past, present, and future directions*, în *Journal of Archaeological Method and Theory*, 9, 4, p. 303-329.
- Earle 1997 T. K. Earle, *How chiefs come to power: The political economy in prehistory*, Stanford, 1997.
- Florea 2006 G. Florea, *The Public Image of the Dacian Aristocracy*, în *StudiaUBB. Historia*, 51, 1, 2006, p. 1-11.
- Florea 2011 G. Florea, *Dava et Oppidum. Débuts de la genèse urbaine en Europe au deuxième âge du Fer*, Cluj-Napoca, 2011.
- Gheorghiu 2005 Gabriela Gheorghiu, *Dacii de pe cursul mijlociu al Mureșului*, Cluj-Napoca, 2005
- Glodariu 1983 I. Glodariu, *Arhitectura dacilor – civilă și militară*, Cluj-Napoca, 1983.
- Glodariu 1986 I. Glodariu, *Cariere și exploatarea pietrei în Dacia preromană*, în *AMN*, XXII-XXIII, 1985-1986, p. 91-103.
- Glodariu, Moga 1989 I. Glodariu, V. Moga, *Cetatea dacică de la Căpâlna*, București, 1989.
- Glodariu, Iaroslavschi, Rusu-Pescaru, Stănescu 1997 I. Glodariu, E. Iaroslavschi, Adriana Rusu-Pescaru, F. Stănescu, *Sarmizegetusa Regia – Capitala Daciei Preromane*, Deva, 1996.
- Lupu 1989 N. Lupu, *Tilișca. Așezările arheologice de pe Cățănaș*, București, 1989.
- Lockyear 2004 K. Lockyear, *The late Iron Age background to Roman Dacia*, în W. S. Hanson, I.P. Haynes, *Roman Dacia. The making of a provincial society*, Portsmouth, 2004, p. 33 -74.
- Macrea, Floca, Lupu, Berciu 1966 M. Macrea, Oct. Floca, N. Lupu, *Cetăți dacice din sudul Transilvaniei*, București, 1966.
- Mann 1986 M. Mann, *Sources of Social Power: A History of Power from the Beginning to A.D. 1760.*, Cambridge, 1986.
- Martin 1956 R. Martin, *L'Urbanisme dans la Grèce antique*, Paris, 1956.
- Moga 1981 V. Moga, *Așezarea și cetatea dacică de la Piatra Craivii (jud. Alba)*, H. Daicoviciu (coord.), *Studii Dacice*, Cluj-Napoca, 1981, p. 103-116.
- Pârvan 1926 V. Pârvan, *Getica. O Protoistorie a Daciei*, București, 1926.
- Renfrew 1984 C. Renfrew, *Approaches to Social Archaeology*, Edinburg, 1984.
- Renfrew 1994 C. Renfrew, *Toward a cognitive archaeology*, în C. Renfrew, E. B. W. Zubrow (coord.), *The ancient mind. Elements of cognitive archaeology*, Cambridge, 1994, p. 3-12.
- Rustoiu 1993 A. Rustiu, *Observații privind tipologia și cronologia fortificațiilor daco-getice cu ziduri din piatră nefasonată*, în *Analele Banatului*, 2, 1993, 179-187.
- Stein 1998 G. J. Stein, *Heterogeneity, Power, and Political Economy*, în *Journal of Archaeological Research*, 6, 1, 1998, p. 1-41.
- Teodorescu 1929 D. M. Teodorescu, *Cetatea dacă de la Costești*, în *ACMIT*, II, 1929, p. 265-268.
- Téglás 2005 I. Bajusz (ed.), *Téglás István Jegyzetei. Régészeti feljegyzések*, I/1, Cluj-Napoca, 2005.
- Trigger 1990 B. Trigger, *Monumental architecture: a thermodynamic explanation of symbolic behavior*, în *World Archaeology*, 22, 2, p. 119-132.

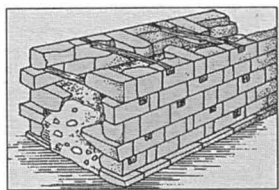
***Murus dacicus*, a symbol of war or of peace?**

(Abstract)

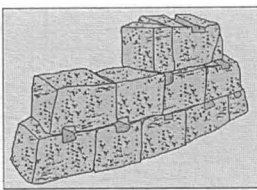
Murus dacicus is a type of wall used by the Dacians for elevating fortifications and towers but also for sustaining anthropogenic terraces. The main function of the wall in *murus dacicus* technique seems to be military, but from this functionalist point of view, the picture of the Dacian fortresses is incomplete. *Murus dacicus* have to be regarded from a different angle, as a result of an authority decision, as a manifestation of power, not always military based. The fortresses are rather an expression of peace and prosperity than the consequence of a conflict or war. The constructive effort mobilization, the work organization and development can not be made in wartime or in conflict periods of any kind. The resources concentration for such large projects like the Dacian fortresses can take place only in the absence of immediate military pressure.

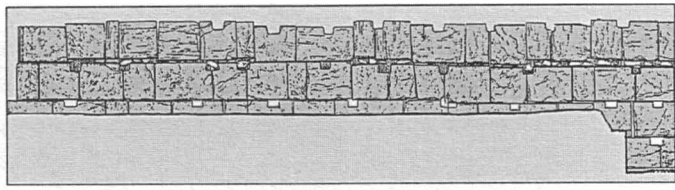
Pl. I. Munții Orăștiei

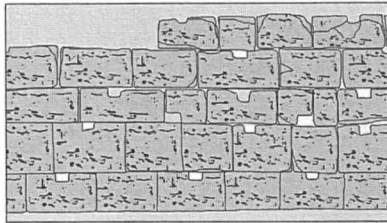
1. Zid elenistic - reconstituire

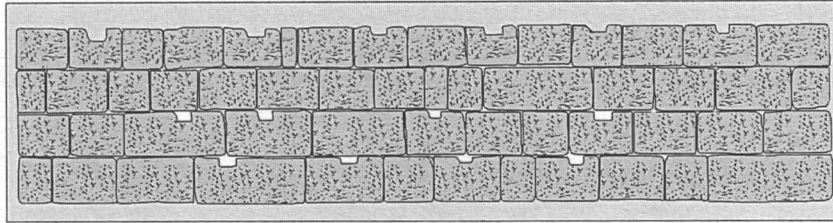
2. Bănița - Piatra Cetății

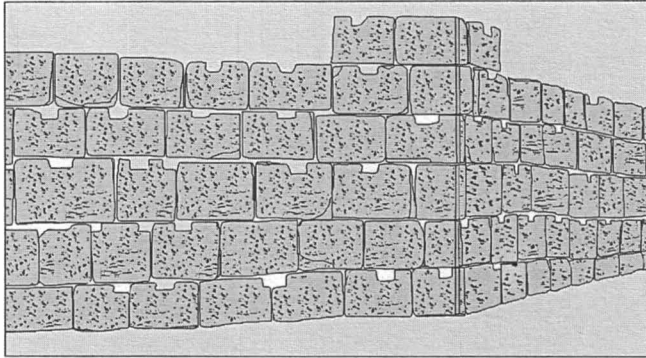
3. Costești - Cetățuie

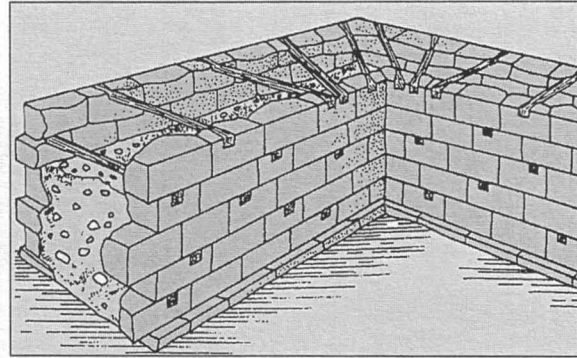
4. Costești - Blidaru

5. Căpâlna - Dealul Cetății

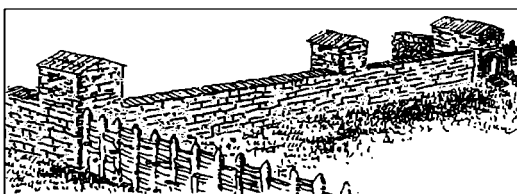
6. Grădiștea de Munte - Sarmizegetusa

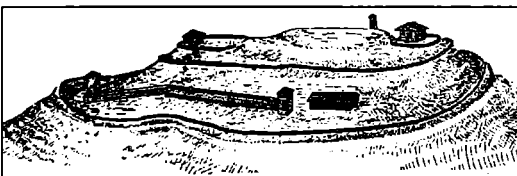
7. Murus dacicus - reconstituire

Pl. II. Zidurile fortificațiilor dacice

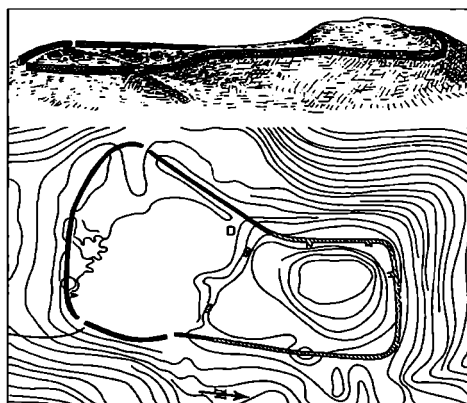
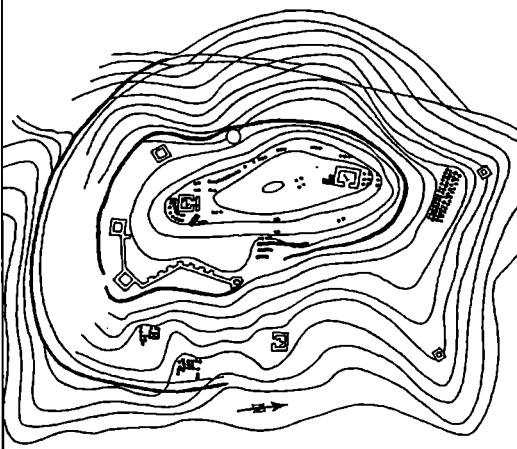
1. Zid elenistic – reconstituire (după Glodariu 1983)
2. Bănița – *Piatra Cetății* (după Macrea, Floca, Lupu, Berciu 1966)
3. Costești – *Cetățuie* (după Sion 1985)
4. Costești – *Blidaru* (după Daicoviciu, Ferenczi, Glodariu 1989)
5. Căpâlna – *Dealul Cetății* (după Glodariu, Moga 1989)
6. Grădiștea de Munte – *Sarmizegetusa* (după Daicoviciu 1973)
7. *Murus dacicus* – reconstituire (după Glodariu 1983)

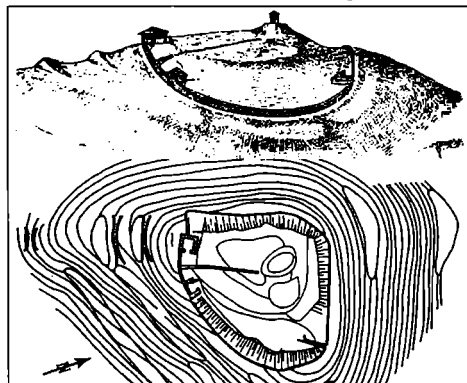
1. Luncani - Piatra Roșie

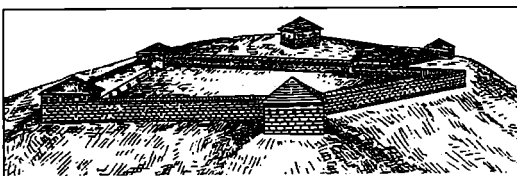
2. Costești - Cetățuie

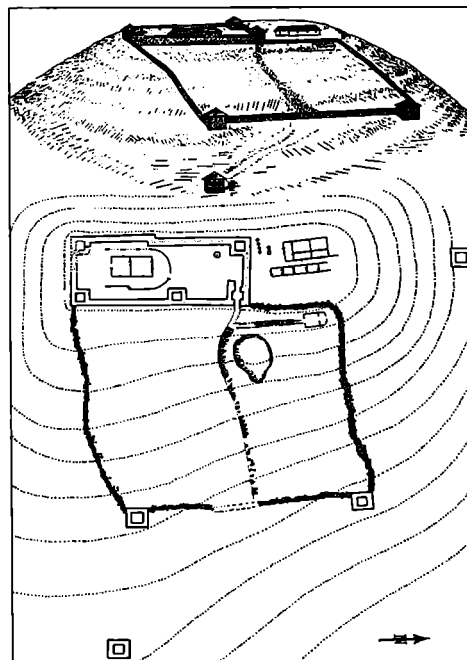
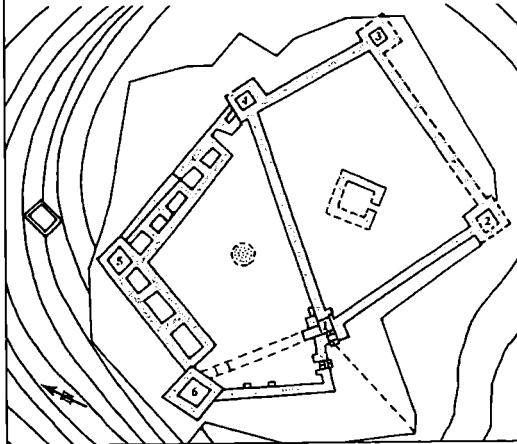
3. Grădiștea de Munte - Sarmizegetusa

4. Căpâlna - Dealul Cetății

5. Costești - Blidaru

6. Luncani - Piatra Roșie

Pl. III. Fortificații dacice

1. Luncani – Piatra Roșie – reconstituire (după Daicoviciu 1954 a)
2. Costești – *Cetățuie* (după Glodariu 1983)
3. Grădiștea de Munte – *Sarmizegetusa* (după Glodariu 1983)
4. Căpâlna – *Dealul Cetății* (după Glodariu 1983)
5. Costești – *Blidaru* (după Glodariu 1983)
6. Luncani – *Piatra Roșie* (după Glodariu 1983)